

Lähisuhdeväkivallasta kysyminen neuvolassa

Kysymisen menetelmistä ja
toimintatavoista

Sirkka Perttu, THM, työnohjaaja

Lähisuhdeväkivallasta kysyminen = puuttuminen

- Puuttuminen on prosessi, joka sisältää koko hoitoketjun toiminnat (STM:n suositukset 2008)
- Kysyminen on puuttumisen alku
- Kysyminen mahdollistaa tunnistamisen ja puuttumisen
- Puuttumisen / intervention malleja: systemaattinen kysyminen (äitiys- ja lastenneuvolat) ja kliiniset menettelytavat/ proseduurit (esim. ”Malmin malli” päivystystoiminnassa)

Terveydenhuollon ammattilaisten rooliin kuuluu

- Väkivallan tunnistaminen
- Väkivallan puheeksi ottaminen
- Uhrin haastattelemine, tukemine ja ohjaus
- Väkivallan uusiutumisen arvioiminen (riskinarviointi) ja turvasuunnittelu
- Lapsista kysyminen ja keskusteleminen
- Lapsen kanssa keskusteleminen
- Lastensuojeluilmoituksen tekeminen
- Koordinoitu yhteistyö muiden ammattilaisten kanssa

Kysyminen osana terveydenhuollon toimipaikan sovittua työskentelytapaa

- Voidaan käyttää erilaisia kysymisen apuvälineinä
 - kysymyssarjaa (äitiys- ja lastenneuvolat)
 - muistikorttia (Etelä-Suomen aluehallintovirasto, AVI)
- Työntekijät koulutetaan käyttämään apuvälinettä oikealla tavalla
- Työntekijät koulutetaan kysymään oikealla tavalla, apuväline helpottaa
- Oikea tapa = turvallinen, kunnioittava, herkkä asiakkaan tilanteelle, oma-aloitteinen
- Systemaattinen kysyminen vs. sattumanvarainen kysyminen

Kysymisen menetelmistä: systemaattinen kysyminen

- Kysytään kaikilta asiakkailta tietyissä th:n palveluissa (esim. työterveyshuollossa terveystarkastuksen yhteydessä, ehkäisyneuvonnassa)
- Käytetään strukturoitua instrumenttia
- Instrumenttia käytetään systemaattisesti: Jos kysytään vain epäiltäessä väkivaltaa / työntekijällä on huoli, ei ole ”rutiini”kysymistä
- Voidaan tehdä haastatellen kasvotusten tai asiakas itse vastaa kirjalliseen/tietokoneohjattuun kyselyyn
- Myös itse vastattuihin kyselyihin yhdistettävä haastattelu ja keskustelu

Fyysisten oireiden mukainen tunnistaminen

- Pahoinpideltyjen naisten vammat sijaitsevat yleisimmin kasvoissa, kaulassa, ylävartalossa, rinnoissa ja vatsassa (Campbell 2002, Campbell et al. 2002) ; myös pään vammat yleisiä (Söderholm A-L 2006)
- Väkivallan seurauksena voi myös kehittyä kokemusten somatisointia (esim. vatsakipu, päänsärky)
- Seksuaalisen väkivallan seurauksena voi olla ei-toivottu raskaus, seksiteitse välittyviä sairauksia, gynekologisia vammoja, muita useammin synnytyspelkoa

Väkivallasta kertovia merkkejä neuvolassa (1/3)

- nainen saapuu äitiysneuvolan palvelujen piiriin normaalia myöhemmässä raskauden vaiheessa
- raskaana oleva on nuori tai teini-ikäinen
- raskaus on suunnittelematon ja/tai ei-toivottu
- nainen on vastaanotolla kiireinen ja hätäinen
- hän peruu/unohtaa varaamiaan aikoja
- ulkomuoto on hoitamaton
- asiakkaan ja perheen elämää luonnehtii sosiaalinen eristyneisyys: vähän kontakteja sukulaisiin, ystäviin

Väkivallasta kertovia merkkejä neuvolassa (2/3)

- asiakas valittaa ärtyneisyydestä, kärsimättömyydestä ja väsymyksestä (liittyen esimerkiksi lastenhoitotilanteisiin)
- hän tupakoi tai se on lisääntynyt
- hän käyttää alkoholia tai se on lisääntynyt
- hän käyttää huumeita
- hän käyttää uni-, masennus- tai rauhoittavia lääkkeitä
- asiakkaalla on psykosomaattisia oireita: erilaisia kipuja, unettomuutta, painajaisia, syömishäiriöitä, epätavallisia painon muutoksia
- nainen kokee synnytyspelkoa

Väkivallasta kertovia merkkejä neuvolassa (3/3)

- nainen käyttäytyy paniikinomaisesti synnytyksessä
- asiakkaan käyttäytymisessä tapahtuu muutos puolison ollessa läsnä
- mies käyttäytyy vastaanottotilanteessa ylihuolehtivasti, aliarvioivasti, ärtyneesti tai suhtautuu tai käyttäytyy kärsimättömästi naista ja/tai lapsia kohtaan
- mies on tiiviisti mukana vastaanotolla eikä halua jättää naista hetkeksikään yksin
- nainen ja/tai mies kieltäytyy tarjotusta hoidosta/palveluista

Hyvä muistaa

- On tärkeää tietää, että ei mikään yksittäinen oire tai käyttäytymisen piirre voi olla merkinä, että asiakas on väkivallan uhri
- Joillakin on paljon erilaisia oireita tai “merkkejä”; joillakin ei minkäänlaisia

Kun kysyt (1/3)

- Kerro, että kysyminen on työtapa: kaikilta asiakkailta kysytään
- Uhrin ja lasten turvallisuus: Kysy vakivallasta aina kahden kesken ilman asiakkaan kumppania, siskoja, tyttöä, ystäviä jne
- Kohdista koko huomiosi asiakkaaseen (katsekontakti on tärkeä). Vältä paperitöiden tekemistä/tietokoneella työskentelyä samanaikaisesti
- Luottamussuhde auttaa asiakasta ilmaisemaan avoimemmin parisuhteen vaikeitakin asioita

Kun kysyt (2/3)

- Osoita ymmärtävällä ja hyväksyvällä asenteellasi, että kunnioitat asiakasta: kysy suoraan ystävälliseen ja lämpimään sävyyn
- Vältä järkytyksen osoittamista, kun asiakas tuo esiin kokemansa väkivallan: yllätyksesi osoittaminen voi lisätä asiakkaan tunnetta, että hän on eristetty ja ainoa, joka kokee vakivaltaa
- Uhrin ja lasten oikeusturva: Kerro uhrille selkeästi, että vakivalta on rikos
- Jos asiakas on kuulo/näkövammaisen, kysy miten hän kuulisi/näkisi sinut parhaiten

Kun kysyt (3/3)

- Älä katso läpi sormien vammaisia asiakkaita. Heillä on suurempi riski joutua fyysisen ja seksuaalisen väkivallan uhriksi
- Vaikuta naisen uskomuksiin väkivallasta:
 - mustasukkaisuus/väkivalta, alkoholi/päihtymys, riidat, oma käyttäytyminen
- Anna uhrille tietoa väkivallasta, esim. sen yleisyydestä
- Keskustele naisen kanssa hänen voimavaroistaan ja vaihtoehtoistaan vahvistaaksesi hänen voimaantumistaan
- Etsi yhdessä hänen kanssaan hänelle parhaiten sopivia palveluja
- Jätä ”ovi avoimeksi”, jotta hän voi palata luoksesi ja puhumaan kanssasi

Kysy parisuhteesta

- Ns. kontrolloiva käyttäytyminen on väkivaltaisissa suhteissa yleistä
- Se ilmenee mm. mustasukkaisuutena, sukulaisten ja ystävien tapaamisen estämisenä, liikkumisen kontrollointina, työhönmenon/koulutukseen menemisen estämisenä, taloudellisena kontrollina, nöyryyttämisenä ja lannistamisena.

Lähteet

- Perttu S 2004. Naisiin kohdistuva parisuhdeväkivalta ja sen seulonta äitiys- ja lastenneuvolassa. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2004:6.
http://www.stm.fi/c/document_library/get_file?folderId=28707&name=DLFE-3609.pdf
- Nicole Westmarland N, Hester M & Reid P 2004. Routine Enquiry about Domestic Violence in General Practices: a Pilot Project. University of Bristol.
- How to Deal With And Recognise Patients Who Are Victims of D.V. / Routine Enquiry. NHS 2013.
<http://www.domesticviolencelondon.nhs.uk/5-how-to-deal-with-and-recognise-patients-who-are-victims-of-d-v-/44-routine-enquiry.html>
- Perttu S & Kaselitz V 2006. Parisuhdeväkivalta puheeksi – opas terveydenhuollon ammattihenkilöstölle äitiyshuollossa ja lasten terveystalouksissa. <http://www.hyvan.helsinki.fi/daphne/vakivalta.pdf>
- Tunnista, turvaa ja toimi. Lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn suositukset. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2008:9. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1057479
- THL: http://www.thl.fi/fi_FI/web/kasvunkumppanit-fi/tyon/lomakkeet/lomakkeet_vakivallan_puheeksi_ottamiseen#Henkilokohtainen_turvasuunnitelma